

PALESTRA I KANCELARIA TRYBUNALSKA

Mianem palestry trybunalskiej określano grono patronów (adwokatów), którzy podejmowali się reprezentowania stron przed Trybunałem Koronnym. W sądzie szlacheckim występować w imieniu klienta mógł jeden lub dwóch patronów, a w przypadku spraw poważniejszych nawet trzech. Wymagano od nich znajomości łaciny, języka ojczystego, prawa publicznego, rzymskiego, cywilnego, retoryki i historii. Prawo zakazywało, aby patroni pochodzili ze stanu mieszczańskiego lub chłopskiego. Urząd ten szczególnie wybierany był przez zubożałą szlachtę, ze względu na dochodowość.

Aby przynależeć do palestry należało odbyć czteroletnią praktykę u patrona trybunalskiego. Kandydat na patrona najpierw wpisywany był do rejestru dependentów. Następnie patron, u którego dependent przyjęty był na aplikację, wpisywał jego nazwisko do rejestru sądowego, jednocześnie biorąc pełną odpowiedzialność za jego poczynania, nie tylko w Trybunale, ale także poza nim. Patron nie tylko odpowiadał za przekazywanie wiedzy teoretycznej i praktycznej, ale także decydował o promocji dependenta na urząd patrona. Aby zostać pełnoprawnym patronem należało jeszcze otrzymać od króla patent oraz złożyć przed sądem ziemi sieradzkiej przysięgę, że obowiązki sprawowane będą rzetelnie i nie dla zysku, lecz dla sprawiedliwości. W II poł. XVIII wieku kandydat na patrona wiedzę teoretyczną przyswajał na uniwersytetach, akademiach lub szkołach wydziałowych, a doświadczenie nabywał w trakcie trzyletniej praktyki w kancelariach sądowych, bądź urzędowych oraz kilkuletniej aplikacji u patrona, po której dopiero mógł przystąpić do egzaminu, za okazaniem zaświadczenia od regenta kancelarii i patrona, u których odbył praktyki. Po zdanym egzaminie składał przysięgę.

Palestrant z piórnikiem zatkniętym za pasem i wierzchnia część kałamarzu.
Z. Gloger, Encyklopedia Staropolska Ilustrowana T. 4, Warszawa 1903, s. 26.

Kancelaria trybunalska była istotną częścią organizacyjną Trybunału Koronnego, gdyż odpowiadała za obsługę administracyjną, prowadzenie prawidłowego obiegu dokumentacji sądowej oraz archiwizację. Gwarantowała ciągłość funkcjonowania Trybunału przez cały rok. Wszyscy urzędnicy kancelarii przed objęciem stanowiska zobowiązani byli złożyć właściwą przysięgę. Najwyższym urzędnikiem był pisarz aktowy. Oczekiwano od niego nienagannej opinii, odbycia praktyki sądowej, znajomości łaciny, regulacji prawnych oraz reguł proceduralnych. W pierwszych latach istnienia Trybunału urząd pisarza piastowali pisarze ziemi sieradzkiej. Później ustanowiono, że pisarza aktowego w Trybunale wybiera się na urząd dożywotni, spośród kandydatów zaproponowanych przez poszczególne województwa w tajnym głosowaniu. Odpowiedzialnym za sporządzanie dekretów był tzw. pisarz dekretowy, wybierany w trakcie reasumpcji Trybunału spośród sześciu kandydatów wywodzących się z prowincji wielkopolskiej i małopolskiej, a jego okres urzędowania kończył się wraz z kadencją Trybunału. Pisarz wspierany był przez wicesgerenta (regenta), który sprawował pieczę nad porządkiem i organizacją pracy kancelarii oraz kancelistów (susceptantów), zajmujących się bieżącą obsługą kancelarii.

Urzędnikami niższego szczebla w kancelarii byli instygatorzy i woźni. Instygatorów było dwóch tzw. skrzynkowych oraz dwóch bezpieczeństwa, zwanych *securitas*. Pierwsi zajmowali się ściąganiem do skrzynki grzywien na podstawie ogłoszonych dekretów i prowadzeniem ewidencji kar, a drudzy pełnili funkcje o charakterze policyjno-porządkowym, odpowiadali za spokój, porządek i bezpieczeństwo podczas sesji Trybunału, patrolowali wraz z wartą wojskową miasto, w celu zapobieżenia zakłóceń porządku, dbali o bezpieczeństwo deputatów oraz sprawowali pieczę nad insygniami trybunalskimi, a w czasie wykonywania obowiązków służbowych współpracowali z woźnymi. Woźnych zwykle było trzech lub czterech, a do ich obowiązków należało przyjmowanie pozwów i przekazywanie ich do kancelarii, uczestnictwo w wizjach i oględzinach, dostarczanie stronom pozwów, przeprowadzanie intromisji, sporządzanie relacji z przeprowadzonych czynności procesowych oraz publikowanie obwieszczeń i ogłoszeń Trybunału na gmachu ratusza.